

יו"ל ע"י ביהמ"ד למנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחטי זיסר

גליון מס' 424

מסכת יבמות ס"ו-ע"ב

בס"ה, כ"ב תמוז תשס"ז

השבוע בגליון

- ◆ האם בת כהן היא כהנת?
- ◆ מדוע נתפזים בברכת "להכניסו בכריתו של אברהם אבינו"?
- ◆ המפשה שהציע הרא"ש
- ◆ "בריתו של אברהם אבינו"? הן לא נצטווה בפריעה!

- ◆ כיצד מקיימים את מצוות הפריעה?
- ◆ מתי בית דין כופים לקיים ברית מילה?

- ◆ השקעת כספי התכשיטים בתכנית חסכון
- ◆ מילה בסכין ופריעה בציפורן
- ◆ מה טעם מצווה מן המובחר למול בברזל?
- ◆ ה'חומר' של הקראים

דבר העורך

דין תורה

חודש תמוז הולך ומסתיים, מעביר את דכדוכו אל חודש אב, בו יתעצמו מנהגי האבלות. זכרונות כאובים יתחיי, יעוררו כיסופים לעבר ועתיד נפלאים, ובד בבד יעצמו את תחושת ההצלחה בקרב האוחזים בלימוד התורה, על כי באין בית המקדש כהן ונביא, נשתירה התורה הקדושה, בה יכול להגות כל יהודי ולהתעלות, לחוש רוממות הרוח וקירבה לקדוש ברוך הוא.

אם אמרו חז"ל כי לא חרב בית המקדש השני אלא בשל שנאת חינוך, הרי שהתורה הקדושה היא התבלין והתרופה, שבידוע כי היא סם חיים ללומדיה, מעדנת את הנהגותיהם וחורשת בנפשם מסילות של רון ואהבת הזולת.

בימים אלה נשלח אלינו מעשה מפתים על גאון ישראל, רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, רבה הנערץ של העיר קובנא ומחבר הספרים "נחל יצחק", "באר יצחק" ו"עין יצחק".

במשך ארבעים ושתיים שנים ישב רבי יצחק אלחנן על כסא הרבנות בקובנא שברוסיה, ועם פטירתו, לפני כמאה ועשר שנים, התאבלה עליו כל יהדות רוסיה ואירופה. נועם הליכותיו כבש את הכל ופטירתו גרמה צער עמוק גם בקרב העמך. במהלך ימי האבל סופרו מעשים ונהגות רבים מימי חיו של הגאון, מהם נשמרו מעטים, אחד מהם הוא מעשה שסיפר מגאוני הדור, רבי אליהו ברוך קמאי זצ"ל.

רבי אליהו ברוך, אשר כיהן כרב העיירה מיר, מיאן להנחם מאבלו על פטירת רבי יצחק אלחנן במשך תקופה ארוכה. ניכר היה עליו כי אינו משלים עם

דף 10/ב המכנסת שום לבעלה אם רצה הבעל למכור לא ימכור

השקעת כספי התכשיטים בתכנית חסכון

אחת מן הסוגיות הנלמדות השבוע בדף היומי עוסקת ב"נכסי צאן ברזל".

נכסי צאן ברזל הם נכסים שהביאה עמה האשה כנדוניה, והם נרשמים בכתובה לפי ערכם בעת הנישואין. הבעל רשאי להשתמש בהם, אך אינו רשאי למכרם, ובכתובה הוא מתחייב, כי אם יגרשנה או אם ימות, היא תקבל מנכסיו את ערכם כבעת נישואיהם. שמם "נכסי ברזל" בא להם לפי שערכם קבוע, קשיח כברזל, אינו נע ונד לפי התייקרות הנכסים או ירידת ערכם.

שבח בית אביה: להלכה נפסק, כי הבעל אינו רשאי למכור נכסים אלה, גם אם יש ברשותו נכסים אחרים והוא משעבדם חלף הנכסים שברצונו למכור. טעם הדבר, "שבח בית אביה". כלומר, האשה משתבחת, הנית ומתהדרת בנכסים ובחפצים שבאו לה מבית אביה. עבורה יש להם ערך נוסף, לבד מערכם הממוני.

מטבע הדברים, על שולחנות הפוסקים לדורותיהם, הועלו שאלות שונות על אודות נכסי צאן ברזל, עת הבעל ביקש למכור את הנכסים, והאשה עמדה מנגד בטוענה: "שבח בית אביה". באחד המקרים דן הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל מבגדד (שו"ת "רב פעלים" ח"ב אהע"ז סימן ל"ד).

מעשה באדם שנקלעה לידי הזדמנות להשקיע כסף במשכנתא נושאת רווחים. ברי, כי אין זכותו לכופ את האשה למכור את תכשיטי נדונייתה כדי להפקידם בתוכנית חסכון, אך בפי הבעל היתה טענה הגיונית: האשה מכרה את תכשיטיה זה מכבר, ועתה הכסף שקיבלה תמורתם מונח בידה כאבן שאין לה הופכים. הבעל היה מוכן לשעבד לה נכסים משלו כנגד הממון שתתן לו, תוך שטען כי מחמת שתי סיבות אינה יכולה לסרב. **א.** הן אינה מתקשטת בתכשיטים ומשתבחת בהם. **ב.** נימוק "שבח בית אביה" נאמר על החפץ שקיבלה מבית אביה בלבד ולא על תמורתו.

ברם, רבי יוסף חיים מחדש בתשובתו כי שתי טענותיו של הבעל אינן נכונות. **א.** האשה יכולה לטעון כי היא מייעדת כסף זה לקניית תכשיטים... **ב.** "שבח בית אביה" אינו רק בענידת תכשיטים ובשימוש בחפצים שגופם הגיע מבית אביה, אלא כל שימוש והתכבדות בממון שהגיע לה מבית אביה - הנאה הוא עבורה. דוגמה לדבר, ודאי שרשאית האשה למכור תכשיט מנדונייתה כדי לקנותו חליפו תכשיט אחר. כך גם צודקת טענתה, כי ברצונה להחזיק ברשותה ממון שמקורו בבית אביה ולא להעבירו לבעלה [עיי"ש הוכחתו לק].

עילוי נשמת

הר"ר **משה מנחם חסדיאל** ז"ל
ב"ר חיים שלמה ז"ל
נלב"ע כ"ו בתמוז תשמ"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידו
הר"ר **שאול חסדיאל** ומשפחתו שיחיו ב"ב

עילוי נשמת

הר"ר **עמיר בן נפתלי** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע כ"ד בתמוז תשס"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י בני משפחתו שיחיו
ת"א - מודיעין - שוהם

עילוי נשמת

הר"ר **שלמה זבולון בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל
נלב"ע כ"ב בתמוז תשנ"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו - ירושלים

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים הלוי קליין** ז"ל ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן
נלב"ע כ"ד תמוז תשנ"ז **תנצב"ה**
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

דף עא/ב עשה לך חרות צורים

מילה בסכין ופריעה בציפורן

באיזה כלי יש לקיים מצוות ברית מילה?

הרמב"ם פוסק (הלכות מילה פרק ב' הלכה ח'): "בכל מלין ואפילו בצור ובזכוכית ובכל דבר שכורת, ולא ימול בקרומית של קנה מפני הסכנה, ומצוה מן המובחר למול בברזל בין בסכין בין במספריים, ונהגו כל ישראל בסכין".

מה טעם מצווה מן המובחר למול בברזל?

בעבר עסקנו בנידון זה [ראה מאורות הדף היומי כרך ג מסכת נדרים לב/א]. הטעם העיקרי שהוזכר בפוסקים (עיין "ספר הברית" סימן רס"ד ס"ק ס"ב) הוא שהברזל חד וחיתוכו מהיר, ובכך מונעים כאב מיותר מן הנימול. בסוף ההלכה כותב הרמב"ם: "ונהגו כל ישראל בסכין". סכין ולא כלי חיתוך אחר, כגון, מספריים. יתכן כי גם מנהג זה נובע מכך שהכאב הנגרם בסכין פחות מכאב הנגרם ממספריים. יש שאמרו, כי נהגו למול דווקא בסכין כדי להוציא מלבם של קראים, כלהלן.

ה'חומרא' של הקראים: מעשה שהיה, כך היה. בתקופת הגאונים התפתחה תנועה קראית גדולה, בראשה עמד ענן בן דוד, אשר הפנה עורף לדרך היהדות הצרופה ופיתח תורה קראית מפורטת. למרות שלא האמין בתורה שבעל פה, הוא מצא 'חומרות' שונות בתורה שבכתב, ביניהן, כי יש למול במספריים דווקא... שכן, בצוות הקב"ה על יהושע למול את בני ישראל עם כניסתם לארץ ישראל, הורה ליטול "חרבות צורים" - לשון רבים. היאך אפשר למול בשני סכינים? על כרחך, הסיק ענן בן דוד, כוונת הכתוב למספריים...

כדי להוציא מדעה מעוותת זו נהגו למול דווקא בסכין ולא במספריים (תו"ש שמות, מילואים י"ט). **נימולו בכלי אבן:** משעסקנו בפסוק זה, נציין, כי פרשני התנ"ך נוקטים, כי אכן יהושע מל את בני ישראל בכלי ברזל, ברם, במדרש (בראשית רבה נ"ח) נאמר, כי בכניסתם לארץ בני ישראל לא נימולו בכלי ברזל אלא באבנים. המדרש מפרש "צורים" מלשון אבן. במקומות נוספים מצאנו שימוש בלשון "צור", כגון, "וְהִכִּיתָ בְּצוּר וַיִּצְאוּ מִן־מִים" (שמות ז/ז).

שלא ייטמאו הנימולים: מה טעם מלם דווקא באמצעות כלי חיתוך עשויים אבן? המלב"ם מבאר זאת על פי האמור בסוגייתנו שבני ישראל היו טמאים בטומאת מת ונזקקו להזאת מי חטאת של פרה אדומה כדי להטהר. הדעת נותנת, כי כפי שהם היו טמאים, כך גם כליהם. והנה, קיבלו חכמינו ז"ל כלל בהלכות טומאת מת, כי "חרב הרי הוא כחלל". כלומר, הנוגע בחרב שנגעה במת - כאילו נגע במת עצמו. מעתה, מאחר שבני ישראל נימולו בעיצומם של שבעת הימים בהם היו בתהליך טהרתם מטומאת מת, נמנעו מלמולם בכלי ברזל, לבל יאלצו לעבור את תהליך הטהרה מתחילת... (ראה רינת יצחק יהושע שם, ועיי"ש בשם הר"ש שחולק וסובר שחרב הנוגע בטמא מת בתוך ימי טהרתו מטמא רק בימים הנותרים לטהרת האדם, ואינו הופך להיות כטמא מושלם שצריך שבעה ימי טהרה).

דיון חשוב אחר על אודות הפסוק "חרבות צורים" נוגע במישרין לסוגייתנו. בגמרתנו מבואר, כי בארבעים השנים בהן שהו בני ישראל במדבר, הם מלו אך לא פרעו, מפני סכנת הדרכים, ובטרם כניסתם לארץ ישראל הורה הקב"ה שישלימו את מצוות המילה ויקיימו את הפריעה (ראה תוספות ד"ה "מאי טעמא").

כיצד מקיימים את מצוות הפריעה? ברמב"ם (הלכות מילה פרק ב' הלכה ב') כתב כי הפריעה מתבצעת באמצעות הציפורן. ברם, מן הפסוק המובא בגמרתנו, "חרבות צורים", מוכח כי נעשית בכלי, שהרי פסוק זה עוסק במצוות פריעה, והיא נעשתה ב"חרבות צורים"!

טענה זו הועלתה לפני המהר"ץ חיות (שו"ת מוהר"ץ סימן ס'), והוא דחאה תוך כדי שחידש, כי המל ולא פרע, בבואו לפרוע זקוק שוב להטפת דם ברית, כדין הנוולד מהול, (עיין שבת קלה/א, יו"ד סימן רס"ג סעיף ד'). לפיכך, הנאמר בפסוק "חרבות צורים", אינו מתייחס לפריעה אלא להטפת דם הברית מאלה שנזקקו לפריעה. הפריעה נעשתה, איפוא, בציפורן, וחרבות הצורים נועדו להטפת דם ברית.

[אולם דבריו של המהר"ץ חיות אינם מוסכמים. ראה שו"ת אחיעזר ח"ג סימן ס"ה וברינת יצחק שם ובהמשך, ובספר הזכרון להגרש"ב ורנר עמוד ק"ו ואילן].

דף עא/ב אביו ואמו חבושין

מתי בית דין כופים לקיים ברית מילה?

אל בעל התשב"ץ (שו"ת ח"ג סימן ח) נתגלגל ובא המעשה הבא. תינוק נולד בב' באב, כך שהיה צריך למולו בתשעה באב, היום השמיני. ברם, עוד ביום הלידה הודיע אבי הבן, כי ידחה את קיום המצווה, רח"ל, כי ביום תשעה באב אין באפשרותו "לשמוח ולשמח בסעודת ברית המילה"... ניסו לסבר את אזניו, כי יתחיל לערוך את השולחנות והכלים בתשעה באב אחר הצהרים, ומיד בצאת הצום יישב לסעוד, אך מאום לא הועיל. יום תשעה באב חלף, ותהום העיר. האב עמד בסירובו ולא מל את בנו ביום השמיני, אלא ביום לאחר מכן. רבני העיר שאלו את התשב"ץ אם יש להענישו או מה יש לעשות. הוא השיבם, כי את הנעשה אין להשיב, אך ברצונו לדון עמם במעשה, לא לפני שהוא יוצא חוצץ נגד איש זה ודומיו אשר ביכרו "לעשות הנאת הכרס עיקר והמצווה טפלה לה". ביום ברית המילה, כותב התשב"ץ, ראוי לכפותו לקיים את המצווה למול ביום השמיני, שהרי 'כופין על המצוות', אולם, לאחר שעבר היום השמיני אין לנדותו, כי לא מצאנו מקור להעניש אדם שביטל מצוות מילה ביום השמיני.

השאלה המתבקשת היא, האם ביום השמיני, בשעה שאביו מסרב למולו, היה על בית דין למול את התינוק. שהנה, במסכת קידושין (כ"ט) מבואר, כי אם אין מי שימול את התינוק, מצווה על בית דין

האבדן. בכל הזדמנות היה מוסיף לספר עליו מעשים וסיפורים, כדי להבהיר עד היכן הגיע בימי חיותו, להיכן רוממנו התורה הקדושה.

פעם אחת, סיפר רבי אליהו ברוך, נוכחתי במחזה שכמעט אינו נתפס. היה זה בימים בהם קובנא היתה נתונה תחת השלטון הרוסי, והצעירים היהודיים היו נתונים בסכנת גיוס לצבא נכרי, מתנכר במקרה הטוב, ואנטישמי במקרים היותר שכיחים. שמירת המצוות בצבא היתה בלתי אפשרית. כמעט, ולפיכך הבחורים עשו כל מאמץ כדי להשיג פטור מן הגיוס.

תלמיד אהוב וחביב היה לרבי יצחק אלחנן, יעקב שמו, שתלוי היה ועומד בין גזירת הגיוס לבין פטור. ההכרעה היתה צפויה להתקבל בתוך זמן קצר. באחר הצהרים של אותו שבוע, יושב היה רבי יצחק אלחנן בדין תורה עם רבי ברוך אליהו ורב שלישי, מול שני בעלי דין, אנשי עסקים, עשירים מפלגים שהתווכחו במרירות על סכום כסף עצום. האווירה היתה מתוחה ביותר. אל המעמד התנקזו שנים של מתיחות עסקית ובין אישית. בעוד הדיינים נזקקו להפריד בין עיקר לטפל, בין רגשות לסברות ובין טענות למענות, וניסו לפלס דרך של פשרה שיש בה כדי להטיב עם שניהם.

הדיון נמשך, תלי תילים של סברות נערמו לכל צד, הכל היו מרוכזים, כשלתפע נפתחה הדלת. חוטם צעיר נחבט פנימה וגרר אחריו עיניים בוערות ופה לוחש: "רבי! הבשורה הגיעה! יעקב פטור משירות צבאי". רבי יצחק אלחנן ננער משרעפיו, חיוך עלה על שפתותיו ובפנים צוהלות בירך באריכות את המבשר, כי יזכה לשנים רבות וארוכות, בריאות איתנה וטובה, וליווה בעיניו הטיבות עד שנסגרה הדלת.

הנוכחים שבו באחת אל הדיון הסבוך, אחזו שנית בחוטים המשתרגים זה בזה ומסתבכים ללא מוצא, והנה, שוב נפתחה הדלת. בחור נוסף הגיח בעדה ובישר בחדווה: "רבי..."

רבי יצחק אלחנן לא פטרו בלא כלום, ואף לא הראה כי הידיעה כבר עשתה את דרכה אל אזניו, אלא שמע את דבריו עד תומם ואף אותו בירך במאור פנים, הראה לו פנים שוחקות ואף לא עלה על דעתו לבקש ממנו כי יתרה ביתר החבריה לבל יכנסו החדרה.

ששה בחורים נכנסו במהלך הדיון! לכל אחד מהם האיר את פניו, לכל אחד מהם העניק את התחושה כי הוא המבשר ואין בלחו, ואת כל אחד מהם בירך מקרב לב.

המבניים אתם מדוע איני ממאן להנחם על כלתו? סיים רבי ברוך אליהו באנחה קורעת לב, וכי היכן ניתן למצוא עוד יהודי עם האבת ישראל שכזו?

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 93-67-570 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

מענה לשון

דף עב/ו וילפינן אנינות מפסח, דפסח גופיה ממעשר גמרין

"תלמודא" שאינו "גמרא" (חלק א') רבים סבורים כי משמעות זהה למילה העברית "תלמוד", ולמילים הארמיות "תלמודא" ו"גמרא" (היינו "מלים נרדפות"). סברא זו נכונה רק מבחינה מילולית, אך למעשה ישנן משמעויות שונות, כדלהלן.

לשורש העברי למ"ד מקבילים בארמית של התלמוד הבבלי שני שורשים שונים: השורש אל"ף/ויל"ף, והשורש הארמי גמ"ר. לפעמים

מופיעים שני שורשים אלה זה לצד זה במשמעות זהה לחלוטין, כגון בגמרתנו "וילפינן אנינות מפסח, דפסח גופיה ממעשר גמרינן".

יש להעיר כי לצד גמ"ר הארמי, קיים גם שורש עברי גמ"ר, הרווח בלשון חכמים במשמעות של סיום (כגון באבות פ"ב מט"ז: "לא עלִיךְ הַמְלָאָה לְגִמּוּר"; ב"מ פ"ז מ"ב: "גִּמּוּר מְלָאָה"; ברכות פ"ג מ"ב: "אִם יְכוּלִין לְהַתְחִיל וְלְגִמּוֹר עַד שְׁלֹא יָגִיעוּ לְשׁוּרָה, יִתְחִילוּ").

כשאמר הלל לאותו גר (שבת לא/א) "זו היא כל התורה כולה; ואידך - פירושה הוא - זיל גמורו"; משמעות הביטוי "זיל גמור" אינה "לך ופגם את מה שהתחלת!"; אלא "לך ולמד!" (בדומה להגדה של פסח: "צא ולמד").

אף על פי שמבחינה לשונית-מילולית "תלמוד" = "גמרא", נראה בפניה הבאה כי לכל מילה ניתנו משמעויות שונות.

הערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות:

ת.ד. 3446 ב"ב.

דוא"ל u_frank@geronimedia.net

פנינים

דף עב/א רוח צפנית

איך ידע דוד מה שלא ידע משה?

במסכת ברכות (ג/ב) נאמר, כי משה רבינו לא ידע אימתי חצות הלילה, אך דוד המלך ידע זאת על ידי שתלה כינור מעל מיטתו ובחצות הלילה בדיוק נשבה רוח צפנית והרעידה את מיתרי כינורו.

וכי משה רבינו לא היה יכול לכוון את שעת חצות על פי הרוח הצפנית?

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א יישב זאת באופן הבא. נאמר בגמרתנו, כי בזמן שישראל היו במדבר הם לא מלו את עצמם, משום שרוח צפנית אינה נושבת אלא בחצות הלילה שהוא עת רצון, מפירושו של רש"י עולה, כי שעת חצות הפכה לעת רצון, החל ממכת בכורות שאירעה בחצות הלילה.

אין, איפוא, לתמוה מדוע משה רבינו לא ידע את שעת חצות לפי הרוח צפנית, שהרי היה זה לפני מכת בכורות, ולא היתה כלל רוח צפנית בחצות הלילה בדיוק...

דף עא/ב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו

קיים פריעה מדעתו

דף על פי כן, אומרים בעלי התוספות (שבת קל"ז), קיים אברהם אבינו מצווה זו בלא ציווי, זהו שאמרו חז"ל קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ותמוה, הרי במילה נצטווה ולא קיימה מדעתו. ברם, חלק הפריעה שבמילה אכן קיים מדעתו... ("כתב סופר").

דף עא/ב פריעת מילה

השני חלקים במילה

דרש רבי יוסף דב מבריסק, בעל ה"בית הלוי": הקדמונים חקרו אם מצוות ברית מילה היא הסרת הפגם, או שמא הוספת מעלה וקדושה והנה, שני הצדדים נכונים, שהרי כך אמרו בנדרים (לא): "מאוסה היא הערלה..." ועוד אמרו שם "גדולה היא מילה..."

נראה, ששני חלקים אלו מתבטאים בשני חלקי המילה החיתוך והפריעה. החיתוך בא להסרת הערלה והפריעה - להוספת קדושה. (בית הלוי, לך לך).

דף עא/ב אלא לאו לפריעה

צדקה בברית מילה

עניין גדול הוא לבעל הברית לתת צדקה לעניים.

אמרו רומזי רמזים: 'מילה' (85) ו'פריעה' (365) עולים יחד - ת"ן (450) לאמור: תן צדקה לעניים. ועל כך המליצו: מל ולא פרע - חובו לעניים - כאילו לא מל... (אוצרות המילה, 488, בשם שערי שמעון).

למולו, ולכאורה גם בתינוק זה יש לנהוג כן. ברם, התשב"ץ מוכיח מדברי רש"י בסוגייתנו, כי היכן שהאב לפנינו, ובהגיע היום השמיני אין האב מל את בנו, אין מצווה על בית דין למולו, כי כל מצוותם היא היכן שלבן אין אב או שהאב נמנע מקיום המצווה לגמרי, ולא היכן שנמנע מקיומה ביום השמיני.

שהנה, בגמרתנו מבואר, כי אב ואם הנמצאים בבית האסורים בערב פסח, ולהם תינוק ביום השמיני הזקוק למילתו, אלא שאינם יכולים למולו, הרי הם מנועים מאכילת קרבן פסח, לפי שמי שבנו ערל - אסור באכילת קרבן פסח. המקרה המדובר הוא, שבעודם בבית הסוהר שליח מטעמם שחט עבורם קרבן, כך שבלייל הסדר, אם ישתחררו, יכולים הם לאכלו. ברם, מאחר שבנם ערל, הם מנועים מאכילתו. רש"י מסביר בטעם הדבר, "ומצות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים".

לכאורה, מדוע נחשבת המצווה כמוטלת עליהם ולא על אחרים? הן אינם יכולים לעשותה!

מכאן מוכיח התשב"ץ, כי החובה עוברת לבית דין רק במקרה שהאב אינו אמור לקיים את המצווה כלל, אך אם האב יכול לקיימה בשלב מסוים ואך ביום השמיני הוא נמנע מקיומה, המצווה אינה עוברת לבית דין.

ראוי לציין, כי הגה"ק בעל "אבני נזר" (שו"ת יו"ד סימן ש"ח), הרבה לתמוה על חידושו הנשגב של התשב"ץ, וכלשונו: "הדברים מרפסין איגרי לומר שמצוות מילה בזמנה, שדוחה שבת, שאין בית דין מצווין על קיומה כלל" [ועיי"ש שדחה את הראייה מרש"י].

האם בת כהן היא כהנת?

בתקופה זו לומדי הדף היומי עוסקים רבות בדינה של בת כהן לגבי אכילת תרומה, ובמאמר שלפנינו נתבשר מהודה של חקירה נפלאה על אודות הגדרת מעמדה של בת כהן בבית אביה.

נידון זה העלה אחד מגדולי הדורות שעברו, רבי יהודה לייב בטלן, רבה של וילקומיר ושל דווינסק, שנתכנה כן על שום התמדתו הגדולה ופרישותו העצומה.

שאל נשאל רבי יהודה לייב (שו"ת "זכר יהודה" סימן ל"ז), על כשרותו של גט שנכתב בו בטעות כי אבי האשה הוא לוי, והוא לא היה לוי כלל. הלכה היא, כי טעות בשמו של האב אינה מעכבת את הגט, ואילו טעות בשם הבעל או האשה - מעכבת. לכאורה, אין הטעות שהתרחשה בגט זה קשורה לשם האשה, שהרי כאשר כתובים על אשה שהיא בת פלוני הכהן, אין הכוונה לציין שהיא "כהנת", אלא מתכוונים לכך שאביה הוא פלוני הכהן ואם כן אין זו אלא טעות לגבי מעמדו של האב בלבד, ואין עילה לפסול את הגט [עיי"ש שהכריע כן בפשטות, שהכוונה למעמדו של האב ולא שהבת היא נצר לשבט לוי או לכהונה].

ברם, בתשובה מעניינת שכתב בנושא, הוא דן בדבר, האם בת כהן מוגדרת "כהנת" השייכת בקדושת הכהונה [אף על פי שאין חלים עליה איסורי כהונה, כהמנעות מטומאה], או שמא אינה שייכת לקדושת הכהונה כלל, כלהלן.

אכילת תרומה היא נחלתם של הכהנים בלבד, אך הכהנים מאכילים בתרומה את נשותיהם, עבדיהם ובהמותיהם, לפי שכל הנטפלים לכהונה רשאים לאכול תרומה. ברי, כי ישראלית שנישאה לכהן אינה נהיית כהנת. אכילתה בתרומה היא מפני שהיא נטפלת לבעלה הכהן.

לעומת זאת, בניו של הכהן אוכלים בתרומה לא מפני שהם נטפלים לאביהם, אלא לפי שהם עצמם כהנים. השאלה אותה יש לברר היא, מה בדבר בנותיו של הכהן. הן בהנשאן לישראל - פוסקות לאכול בתרומה. מה, איפוא, מעמדן של בנות כהן, האם הן מוגדרות כהנות, האוכלות תרומה בזכות עצמן, אלא שזכותן פוקעת בהנשאן לישראל, או שמא אוכלות הן אך בזכות אביהן, מפני שהן נטפלות אליו? [עיי"ש שהביא משמעויות רבות לכל צד].

וכי תאמרו מה נפקא מינא, יהא כך או כך, עיקר תאכל בתרומה!

ובכן, קיימת השלכה הלכתית פשוטה לגבי ברכה על אכילת תרומה. בגליון 419 הבאנו נידון, אם בת כהן האוכלת תרומה בבית אביה, תברך על אכילתה "אשר קידשנו בקדושתו של אהרן", כשם שאביה הכהן מברך.

אם בת כהן אוכלת בתרומה מפני שהיא נטפלת לאביה, אין טעם שתברך, שהרי היא עצמה לא התקדשה בקדושתו של אהרן. ברם, אם היא אוכלת מפני היותה כהנת, הרי התקדשה בקדושתו של אהרן ותברך.

ראוי לציין, כי הגר"ח קנייבסקי שליט"א כותב ("דרך אמונה" הלכות תרומות פרק ט"ו בציון ההלכה אות ר"ז), כי אף על פי שעבדו של כהן ואשת הכהן אינם מברכים, פשוט שבת כהן מברכת.

דף עא/ב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו

מדוע נחפזים בברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו"?

בעת עריכת ברית מילה, המוהל מברך, "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המילה" והאב מברך מיד "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו". היה, אם מתמהמה האב מעט, מיד מזרזו המוהל לברך את ברכתו.

פשר חפזון זה נעוץ במחלוקת בין שני אחים גדולי עולם, נכדיו של רש"י, רבינו תם ורשב"ם, על אודות מועד ברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו". הרשב"ם סבר, וכך הנהיג, כי יש לברכה לפני הברית, כדין כל המצוות שמברכים עליהן "עובר לעשייתן" [סמוך לעשיית המצווה] [ראה תוספות שבת קל"ז ב"ד"ה "אבי"]. אולם, רבינו תם חלק וסבר כי על האב לברך לאחר הברית, שכן, רק באדם המקיים בעצמו את המצווה, נאמר שיברך "עובר לעשייתן" ואם האב אינו המוהל, עליו לברך לאחר קיום המצווה. טעם הדבר, לפי שבעוד המברך מקיים את המצווה, בשליטתו נתון הדבר אם לקיים את

הדף היומי

יבמות ס"ו-ע"ב

כ"ב-כ"ח תמוז

המצווה, אך אם הוא מברך על מעשה מצווה המתבצע על ידי אחר, קיים חשש פן ימלך הלה ולא יקיימנה, ונמצאת ברכתו לבטלה. לפיכך, יברך רק אחר קיום המצווה (פרישה סי' רס"ה ס"ק ו').

פשרת הרא"ש: פשרה בין השיטות מציע הרא"ש (שבת, שם): האב יברך גם לפני המילה, כדעת רשב"ם, וגם לאחר המילה, כדעת רבינו תם. הא כיצד? ובכן, הן מצוות ברית מילה מורכבת משתי פעולות. מילת הערלה ופריעה. יברך, איפוא, האב לאחר המילה, לפני הפריעה. כך בירך "עובר לעשייתן", לפי שהפריעה עוד לא בוצעה, והיא חלק מן המצווה, ומאידך, כבר אין חשש שהמוהל יפסיק את המצווה אחר שהחל בה (עיי' גם תשובות הרא"ש כלל כ"ו סימן א'). כך גם נפסק להלכה (שולחן ערוך" יו"ד סימן רס"ה סעיף א'): "אבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה, אשר קדשנו במצוותיו וציונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו".

[יש לציין שרונן מנהג בקהילות מסוימות בין הספרדים, שאבי הבן מברך ברכה זו בעת שהוא מוסר את בנו למוהל. כלומר, עוד לפני שהונח התינוק על ברכי הסנדק, ראה על כך בשו"ת "אבני ישפה" ח"ב יו"ד סימן ע"ח ענף ג].

"בריתו של אברהם אבינו?" הן לא נצטווה בפריעה? פשרה זו עוררה שאלות אחדות, ביניהן, הן בסוגייתנו מבואר, כי אברהם אבינו נצטווה למול את ערלתו אך לא נצטווה בפריעה. משכך, ברכת "אשר קדשנו... להכניסו בבריתו של אברהם אבינו", מתייחסת למילה ולא לפריעה. היא, איפוא, הציע הרא"ש כי האב יברך ברכה זו בין המילה לפריעה, ועדיין תחשב הברכה כמי שבורכה "עובר לעשייתן" - סמוך לקיום המצווה? הן בפריעה לא נצטווה אברהם אבינו!

מדוע על מצוות המילה מברכים בכפליים? הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין, בעל "ערוך השולחן" (יו"ד סימן רס"ה סעיף ד') מציג קושיה זו, בתוך אגד שאלות בהן אחת בשם 'קדמונים', אשר הקשו, מדוע בכלל יש צורך בשתי ברכות על מצוות המילה? בכל מצוות התורה לא מצאנו כדבר הזה, ואילו במילה מברכים "על המילה" ו"להכניסו בבריתו", מה טעם?!

אחת למצווה ואחת על הברית: ה"ערוך השולחן" מסביר, כי אך ברכה אחת משתיהן מכוונת למעשה המצווה. ברכת "על המילה" היא על מעשה המצווה עצמו, ואילו ברכת "להכניסו בבריתו" היא ברכה על שהתינוק זכה להכלל בעם קודש, להצטרף אל הברית שכרת הקב"ה עם אברהם אבינו, ברית קודש. לפיכך, הציבור עונים על ברכה זו: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים", היינו: עיקר הכנסתו לברית תחת כנפי השכינה, עבור קיום תורה ומעשים טובים, ואגב כך מוסיפים גם "לחופה" (סעיף ח').

מעתה, אין כל מקום לשאול, כיצד מברכים "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" לפני הפריעה, שכן, הברית היא אחת, בין הקב"ה לישראל, אברהם נצטווה לעשותה במילה ולנו התווספה גם הפריעה, ולפיכך, ראוי ונכון לברך זאת לפני הפריעה ונחשב הדבר "עובר לעשייתן".

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגרי בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של הרבנים
מגדי השיעורים מבית מדרשנו

הרה"ג יעקב חזיו שליט"א
ביה"כ היכל רפאל - נתניה
לרגל נישואי הבן

הרה"ג שמעון יוסף מלול שליט"א
מג"ש באלעד
לרגל הולדת הבן בשעט"ר מ

הרה"ג יוסף חיים עמר שליט"א
ביה"כ מרן בית יוסף - נתניה
לרגל הולדת הבן בשעט"ר מ

הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
ביה"כ ביאלה פשיסחא - ירושלים
לרגל נישואיו בשעט"ר מ

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

יצא לאור לאחרונה בהוצאה חדשה ומאירת עיניים
הספר הנודע בשערים בו מבוארים יסודות והלכות
עגונות בכללם ובפרטם

"מראות הצובאות" השלם

להגרה זו צ"ל, אב"ד ביאליסטוק
(שהגירסא כתוב עליו "נשיא ישראל והדר")

מותקן מכתב הברכה של הגר"ש ואנר שליט"א: "...כל גאוני
הדור ההוא - וממנו והלאה, סמכו עליו כתורה מפני..."

להשיג בחנויות הספרים המובהרות

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' נחמן שבתי גלינסקי זצ"ל
ברה"ג ר' יעקב יצחק שליט"א נלב"ע כ"ו בתמוז תשנ"ט
והר"ר אליעזר הכהן זילברברג זצ"ל
ב"ר יעקב משה זצ"ל
תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת חנה שרה גלדצהלר ע"ה
ב"ר נפתלי שמואל ז"ל נלב"ע כ"ג בתמוז תשכ"ז
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
ר' לוסיאן גלדצהלר ומשפ' שיחיו

מאורות הדף היומי

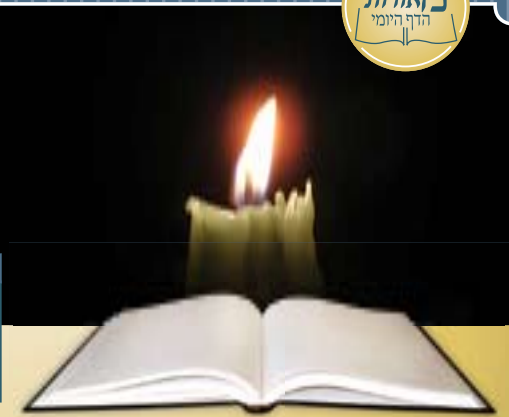
משרד ראשי:
רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
ת.ד. 471 בני-ברק
טל: 03-5775333
tel: +972-3-5775333
פקס: 03-7601020
Fax: +972-3-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il
אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
למנויים, ובכל עניין טל: 03-6160657

כי נר מצוה ותורה אור

הקדם והנצח את נשמת יקירך ז"ל

תאריכים פנויים להנצחה בשנת תשס"ח:

תשרי	ג, יב, ט"ו, כ"ה,
חשוון	ט, י"ג, כ,
כסלו	ז, ח, ט, ט"ו, כ"ב, כ"ג,
טבת	ב, ד, י"ד, ט"ה,

בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד" בהוצאת מאורות הדף היומי

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות
לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020

לעילוי נשמת

מרת **דוברש וידבסקי** ע"ה

ב"ר אברהם וסרצוג ז"ל
נלב"ע כ"ג בתמוז תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הילד **אליעזר וידר** ז"ל

בן הר"ר דב שיבלחט"א
נלב"ע כ"ז בתמוז תשמ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י הוריו ידידנו
הר"ר דב וזוג' מרת מלכה וידר שיחיו